

Homo stramineus

af Jørgen Michaelsen

Men for mig vil det være tilstrækkeligt, hvis mine ord skulle vise sig nyttige for den, der ønsker en klar forståelse af, hvad der skete i fortiden, og som — menneskenaturen taget i betragtning — på et eller andet tidspunkt og på nogenlunde samme måde vil gentage sig i fremtiden.

— Thukydide, ca. 400 fvt.

Det er vanskeligt at lære nogen at være talentfuld, og de metoder, man benytter, forstærker som regel afstanden mellem individet og den virkelige funktion, som pågældende er ansat til at udføre.

— Adrian Goldsworthy

Dog beder jeg ikke mindre indtrængende til, at når engang den dag må oprinde (gid den allerede var kommet!), at da disse behagelige og indsmigrende ting må vige deres nokså berettigede plads for alvorlige og strenge ting.

— Plinius den Yngre, ca. 100

Men vi kan stå deroppe og le ad dem, når de slæber af med alt det værdiløse; for vi er i sikkerhed for hele den vanvittige tumult og beskyttet af en mur, som de i deres uvidenhed ikke kan nærme sig.

— Boethius, ca. 524

Non fui, fui, non sum, non curo.

Jeg var ikke, jeg var, jeg er ikke, jeg er ligeglad.

— gravskrift fra oldtiden

I

[...] Stadig flere, både blandt rige og fattige, var begyndt at tale om de svagheder, som staten efterhånden viste sig at have. Det var almindeligt kendt, at man aldrig nåede langt uden bestikkelse. Ordensmagten kunne kun håndhæve loven i en vis udstrækning, og kun når det gjaldt borgere fra de bedste familier. På den måde kom den ene familie ofte til at hade den anden, hvilket i stigende grad medførte blodige optrin, ikke sjældent med døden til følge. Når det hændte, at en familie blev fuldkommen udslettet, var der ingen tilbage, der kunne sørge for, at ligene blev brændt, og at de skikke, som regulerede liv og død, blev fulgt. I begyndelsen påtog staten sig denne forpligtelse, men måtte snart opgive på grund af indre og ydre pres. Borgerkrigen var vendt tilbage, og kræfterne måtte benyttes på rette sted, som de bedst kunne. [...]

[...] Efter at have overvejet situationen nøje besluttede jeg mig for at marchere mod byen. Forholdene var meget gunstige, og det gjaldt om at udnytte dem så godt som muligt. Terrænet var det bedst tænkelige i forhold til de manøvrer, der skulle udføres. Moralen blandt soldaterne og det store personale var høj; uanset hvor man

havde sin plads i det mægtige legeme, der nu begyndte at sætte sig i bevægelse, følte man sig ligesom opildnet af en og samme kraft, og alle var indstillet på at fuldføre den forestående opgave for endelig at kunne fremstå i triumf for hele den kendte verden. Efter en dagsmarch kunne vi se byen. Det var blevet tåget, og mange steder var jorden underligt blød. Vi måtte derfor sætte farten ned, for soldaterne havde meget at bære på. Vi nåede først frem, da det var blevet mørkt. Byens borgere var gået til ro, og vi marcherede uhindret gennem de tomme gader. Som aftalt mødtes jeg med den øverstbefalende bag badeanlægget. Han var en grotesk udseende mandsperson ved navn Clusinius, men jeg havde tillid til ham. I kortfattede vendinger beskrev han, hvordan morgendagen ville forløbe. Vi skulle blot huske at møde op, så ville intet kunne hindre os i at triumfere. [...]

[...] Lige fra begyndelsen forbød min værdighed mig at tage livet af disse elendige mennesker, der syntes at mangle et formål med deres liv og på den måde ikke at have nogen plads her i verden. Da mine udsendinge var vendt tilbage, var deres meldinger nedslående og ikke til nogen som helst nytte. Kun mine nærmeste rådgiveres forbøn forhindrede mig i at lade udsendingene lide en hurtig død. En stor del af menneskene har slet ingen eller blot ringe anelse om, hvad de udretter med deres handlinger; ja, ofte virker det, som om de end ikke ønsker at have viden om dette. Da det blev aften, serverede man mig et veltilberedt måltid, der bestod af en mængde udsøgte retter. Jeg spiste med stor appetit og fik derpå en god nats søvn, idet jeg kunne være vis på, at den følgende dag ville kræve det yderste af os alle. Måske af denne grund havde jeg en indviklet drøm, der imidlertid blev udlagt som et gunstigt varsel. [...]

[...] Om børnene kunne der siges meget. Ingen kan betvivle deres lidelser, som kunne ses af enhver, der gik omkring i byen på en almindelig dag. Der var store bunker af ildelugtende affald, og her legede børnene, indtil de blev syge og fik feber. Andre børn kunne gå i privatskole, men ofte var de ikke meget bedre stillet af den grund, for i de fleste tilfælde blev undervisningen varetaget af slaver, der straffede børnene ubønhørligt for selv den mindste forseelse. Såfremt slaverne nægtede at gøre dette, kunne de selv risikere at blive voldsomt straffet af børnenes forældre; ja, det blev tilmed stadig mere udbredt, at prisen for opdaget blødagtighed over for børnene var øjeblikkelig lemlæstelse, eller sågar døden. Til gengæld kunne slaverne have et kærlighedsforhold til børnene, uden at dette på nogen måde påkaldte sig forældrenes vrede. Forældrene sagde blot til børnene, at de ikke burde tænke videre over det; før eller siden ville de selv forstå hvorfor. [...]

[...] Overalt findes imiterede bygningsværker, for eksempel et badeanlæg udformet som et tempel. Vandet ledes hen til templet gennem en 87 km lang kanal, der oprindelig var flankeret af marmorarkitraver og kopier af statuer, dog fordelt med stadig længere intervaller. Ved den sydlige bred lå en kopi af et andet tempel, men det eneste, der er tilbage, er en fordybning i klippen og stenrester i vandbassinet. Monarken fik ikke selv glæde af anlægget i ret lang tid; han døde kun fire måneder efter, at det hele stod færdigt. Byen er sprængfyldt med fantastiske seværdigheder. I ingen anden by er historien så synlig som her. Bag hvert gadehjørne venter nye monumenter eller pladser. Tidligere var det meste af byen ofte udsat for oversvømmelser, og man ser tydeligt, hvordan århundreders opfyldning har hævet

gadeniveauet. I antikken så man op mod bygningerne og monumenterne, ikke ned som i dag. [...]

[...] Imperiet var vokset, og jeg vidste, at jeg var nødt til at vise mig nådig over for dem, der nu bankede på dets porte. I mit hovedkvarter modtog jeg de fremmedes udsendinge, og den ene efter den anden fremlagde de deres beretning om, hvorfra de kom, og hvorfor de ønskede at blive en del af den kendte verden. Jeg lod mine sekretærer optegne alt, indtil det blev middag. Jeg tog nu et bad, hvilket gjorde mig godt, da vi alle var gennemblødte af sved. Hen på eftermiddagen genoptog jeg mit arbejde, og jeg fortsatte, til det var blevet så mørkt, at man dårligt kunne skelne det ene fra det andet i hovedkvarteret. Så tog jeg et kort bad og gik i seng. Da jeg igen var vågen, kunne jeg huske en drøm, som mine sekretærer senere udlagde for mig. En stor dyrekrop af sort jern udspyede mængder af sten, der svævede i luften, til solen forsvandt. Herpå lød en voldsom torden, der rensede alt, og det hele var igen som før. Men de store mængder af sten var nu faldet til jorden, hvor de forvandlede sig til min nærmeste familie, men sådan at hvert enkelt familiemedlem fandtes i adskillige eksemplarer. Den store dyrekrop var der stadig, men den trak sig efterhånden sammen for til sidst at blive gennemsigtig og glat. Mine referendarer fortalte mig, at drømmen fortalte om folket og de store fremskridt, som alle engang vil nyde godt af. [...]

[...] Da han endelig var færdig med at forårsage al den ulykke, som han åbenbart var sat på jorden for at udrette, kastede han sig på sit sværd og døde straks. Havde jeg været til stede (hvilket var ganske umuligt, da jeg på dette tidspunkt befandt mig i den modsatte ende af den kendte verden), havde jeg ikke forhindret ham i det. Hvor han end kom, styrtede bygninger sammen, hungersnød brød ud, og havet skyllede mænd og kvinder bort. Ingen kendte hans alder, men han var endnu i sin ungdom, da han på grund af den megen ulykke, som han anrettede, forlod byen og gik ud i bjergene for at være alene. Det siges, at han udelukkende fik tiden til at gå med at hvæsse det sværd, med hvilket han tog sit liv, og at han derfor fik en let død. Men man skal ikke tro alt, hvad man hører. Jeg siger, at han aldrig ville være lykkedes med selv at hvæsse sit sværd; sværdet ville med det samme være gået i stykker, eller en anden ulykke ville være indtruffet. Men det er ganske sikkert, at han kom af dage, for jeg så hans afsjælede, blodige legeme, som man lod ligge på torvet. Det siges også, at han blev myrdet af røvere, men jeg siger, at det heller ikke kan passe. Han havde intet, der var værd at eje, bortset fra sit sværd, som man fandt sammen med ham. Atter andre vil vide, at han blev slået ihjel af vilde dyr, men jeg anser det for lidet sandsynligt, at de ville være lykkedes med deres forehavende. Den mest sandsynlige forklaring er, at han døde af årsager, der vil forblive ukendte for andre. [...]

[...] Det menneskelige fællesskab viser sin natur i borgerkrigen. Når mægtige hære, der kommer fra samme sted og har samme mål, støder ind i hinanden og på denne måde egentlig udrydder sig selv, ser vi også værdien af den styrke, der udrenser ved at ramme verden gennem skæbnen. Dette er vanskeligt at forstå og svært at give et passende udtryk. Under alle omstændigheder er det blevet sent nu, og mine øjenlåg er tunge, mens pennen glider ud af min hånd og gør skriften ulæselig. Søvn

hvisker til mig, men jeg vil ikke sove. Jeg vil skrive om borgerkrigen. Man siger, at den ingen mening har, at den blot bringer ødelæggelse og død, og at den til sidst vil medføre imperiets undergang. Jeg siger, at den har en mening. Hvis blot du kan finde borgerkrigen hos dig selv, vil du også kunne give den en form. Men du skal tage din fantasi i brug, ikke ulig en kunstner. Når du kan gøre dette, vil en politisk løbebane i mange tilfælde ligge åben for dig. Sådan tænkte jeg i min ungdom. Nu tænker jeg mere på min fordøjelse, som den er fra dag til dag. Det har den største betydning, at maden kan passere gennem tarmene uden at støde på forhindringer. Det er lykken for et menneske at kunne fordøje sin mad og at sove uden at blive forstyrret. Derfor: Godnat, min ven, og sov godt.

[...] Imperiet sikrede sine borgere, således at enhver fik sine mest grundlæggende behov tilgodeset. Fra naturens hånd er mennesket dovent og ønsker underholdning. Staten sørgede for, at pøblen havde brød at spise og skuespil at se på. Der var undertiden monarker, der ønskede at spare brødet væk, da det kostede statskassen mange penge, eller indstille skuespillene, blandt andet ud fra den betragtning at befolkningen burde benytte tiden til noget bedre. Men disse monarker gik den visse død i møde, fordi de ikke kunne forstå, at mennesket altid helst vil spise og iagttage, hvad andre viser det. Den kloge monark er derimod klar over, at man kan give borgerne brød, der er så dårligt, at det skader fordøjelsen, og skuespil, hvor alle på forhånd kender slutningen, uden at dette på nogen måde vil medføre opstand blandt borgerne. Den, der tror, at borgerne måtte have noget bedre at bruge tiden til, han tænker smukt, men har ikke forstået menneskets og dermed magtens natur og må derfor ofte betale med sit liv. [...]

[...] Præsterne fangede den store slange i solen midt på dagen og kastede den ind i det skyggefulde tempel, hvor de ugifte kvinder sad. Jeg stod sammen med soldaterne i det lille tårn, og jeg så, at kvinderne spiste slangen bid for bid med største velbehag. Senere vendte præsterne tilbage, og straks blev også de spist af de ugifte kvinder. Soldaterne ved siden af mig undlod ikke at gøre sig lystige over dette optrin. En af dem sagde, at han ikke i hele sin tid som grænsevagt i imperiets nordligste egne havde oplevet noget lignende. En anden sagde, at præsterne i det hele taget burde lære, hvordan man undgår at blive spist, særlig når man opholder sig i et tempel. En tredje foreslog, at vi straks steg ned fra tårnet og giftede os med de ugifte kvinder, selv om de dårligt nok var begyndt at fordøje den store slange og præsterne. [...]

[...] Vandreturen langs muren hen mod det store palads er ikke særlig behagelig på grund af den rasende trafik. Paladset blev anlagt, så man kunne nyde landlige omgivelser i midten af byen. Det havde sine egne akvædukter til at forsyne fontænerne, og badeanlægget havde ledninger til havvand og svovlkilder. Overalt var paladset rigt udsmykket med mosaikker, men i dag er der kun enkelte rester tilbage. Bygningerne er dog stadig imponerende; hvælvingerne måler således 80 m i højden. I forlængelse af paladset findes ruinerne af et bygningskompleks, der oprindeligt indeholdt blandt andet træningssale, biblioteker og butikker. Stedet var også populært blandt de mandlige og kvindelige prostituerede — i dag er der udelukkende kvindelige tilbage. To gange om året benyttes ruinerne til en udendørs operafestival. [...]

[...] Selv om det modsatte er blevet påstået af mange, kan jeg med største sikkerhed sige, at centraladministrationen ikke voksede. Det er sandt, at sønner af de bedste familier fik stillesiddende stillinger, men antallet af disse oversteg aldrig det naturlige behov. Borgernes lykke afhænger af statens drift, og statens drift afhænger af nøje opmærksomhed og den rette indsigt. Da jeg hørte, at man ønskede indførelsen af et styre bestående af adskillige monarker, angivelig med det formål at undgå en ny borgerkrig og herved sikre staten og borgernes fredelige liv, skrev jeg straks, at noget sådant tværtimod ville medføre dyb splittelse, der ville betyde statens undergang, om ikke i morgen, så i en uvis fremtid. Man lyttede heldigvis til mig og opgav den plan, man havde. Men jeg må alligevel indrømme, at vi ikke lever i de bedste tider. Den monark, vi nu har, bekymrer sig ikke om staten. Staten bekymrer sig ikke om sine borgere. Og borgerne bekymrer sig ikke om noget som helst. Nu er størstedelen af mit liv gået med at skrive om staten og borgerne, og kun i visse henseender har det bragt mig i retning af en forklaring, der er værd at tro på. [...]

[...] Bag selve pladsen rejser højen sig. Lidt længere nordpå findes et monument, der fremstiller en tvekønnet person parat til kamp på sin hest. Selve højen var hjemsted for hemmelige møder og natlige ritualer. I nærheden opførte man storslåede templer, og aristokratiet byggede luksuriøse villaer. Lidt mod syd finder man udstrakte ruiner af badeanlæg. En enkelt fontæne er stadig i brug, og dens vand kommer fra den antikke akvædukt, der også skaffede vand til badeanlægget. Bevæger man sig længere mod syd, kommer man til det område, hvor slaver, dræbte og henrettede blev begravet. Det blev senere omdannet til et luksuriøst beboelseskvarter med idylliske haver og paladsagtige villaer. På en del af området opførtes et kæmpemæssigt tempel, der senere blev anvendt som fundament til et badeanlæg. [...]

[...] Min største lykke er, når min skønhed tiltrækker mændene. Den sminke, jeg smører på mit ansigt, kan købes i alle statens større byer, når man har penge nok. Alligevel er der ingen, der ved som jeg, hvordan man smører sminken på. Jeg blev gift med en fremtrædende politiker, der sjældent ofrede mig et blik. Når han holdt sine taler (og det gjorde han altid), døde jeg hen og drømte om alt det, jeg kunne købe for hans penge. Han tog mig med til imperiets fjerneste egne. Alligevel kedede han mig næsten til døde. En dag undlod jeg at tage sminke på og lod i stedet, som om jeg var død. Da han kom ind, ruskede han mig ganske kort, hvorpå han befalede husets slaver at bære mig væk. Og væk, det var jeg. Siden fulgte et liv i uendelig skønhed. Jeg kendte alle de mænd, som er værd at kende i den kendte verden. Min død blev så mild, at jeg gerne døde igen, hvis skæbnen fordrede det af mig. [...]

II

Iulia Mutila, hvorfor ønsker du statens undergang?

Aulus Aemilius Naso, hvorfor ønsker du statens undergang?

Drusilla Recepta, hvorfor ønsker du statens undergang?

Titus Tullius Vegetius, hvorfor ønsker du statens undergang?

Clodia Eustachia, hvorfor ønsker du statens undergang?
Lucius Cassius Mutilus, hvorfor ønsker du statens undergang?
Fabia Globula, hvorfor ønsker du statens undergang?
Decius Egnatius Germanus, hvorfor ønsker du statens undergang?
Leontia Pilata, hvorfor ønsker du statens undergang?
Tertius Julius Exupertus, hvorfor ønsker du statens undergang?
Papiria Superba, hvorfor ønsker du statens undergang?
Agrippa Octavius Bubo, hvorfor ønsker du statens undergang?
Servilia Constantia, hvorfor ønsker du statens undergang?
Mettius Arrius Polus, hvorfor ønsker du statens undergang?
Cornelia Petra, hvorfor ønsker du statens undergang?
Caius Petronius Ursus, hvorfor ønsker du statens undergang?
Urgunalla Calvina, hvorfor ønsker du statens undergang?
Titus Julius Silo, hvorfor ønsker du statens undergang?
Galla Sura, hvorfor ønsker du statens undergang?
Marcus Bucculeius Hilario, hvorfor ønsker du statens undergang?
Claudia Zosima, hvorfor ønsker du statens undergang?
Tullus Helvetius Bulla, hvorfor ønsker du statens undergang?
Alfidia Gaura, hvorfor ønsker du statens undergang?
Quintus Axius Moderatus, hvorfor ønsker du statens undergang?
Aurelia Trebonia, hvorfor ønsker du statens undergang?
Lucius Caninius Hybrida, hvorfor ønsker du statens undergang?
Titiana Alypia, hvorfor ønsker du statens undergang?
Titus Volusius Fructosis, hvorfor ønsker du statens undergang?
Messalina Exuperantia, hvorfor ønsker du statens undergang?
Amulius Salvius Clarus, hvorfor ønsker du statens undergang?
Sabina Britannica, hvorfor ønsker du statens undergang?
Octavianus Didius Decmus, hvorfor ønsker du statens undergang?
Iulia Arcadia, hvorfor ønsker du statens undergang?
Lucius Lafrenius Super, hvorfor ønsker du statens undergang?
Octavia Exupertilla, hvorfor ønsker du statens undergang?
Lucius Baebius Rhesus, hvorfor ønsker du statens undergang?

III

[...] Jeg elsker staten. Jeg er selv resultatet af en helt usandsynlig graviditet. Jeg tror på det umulige. Det er mit ramme alvor. Jeg tror, at det gode liv kræver fortsatte erobringer i alle retninger. Men den, der udsuger sit eget liv, vil før eller siden gå sin undergang i møde. Jeg siger dette i al kortfattethed: Lediggang bør man kende; men det er bedre at holde fri end ikke at bestille noget. O søde fred! O sorgløse dages forårsluft i skyggefulde platanlunde! Tankevirksomheden viger, imens fordøjelsen modtager oliven, rødbeder og champignon, græskar, figner og løg, salat, snegle og dadler, æg, øl, østers, so-livmoder og søpindsvin. Kom an, alle I lystpedanter og tørsvømmere! Om end I mestrede talekunsten som ingen andre, ville I blot være, som folk er flest. Udødelighedens sande søjlegange skjuler sig i tarmenes mørke, og ingen kender det arbejde, som findes dér. Jeg siger det til jer, så I kan have det i

tankerne, når statskassen bugner. At almenvellet er en troløs tæve, det ved I jo allerede; det vil jeg ikke fortælle jer. [...]

[...] På højdepunktet af velstandstiden i begyndelsen af århundredet nåede befolkningstallet op i nærheden af halvanden million, men derefter gik det støt ned ad bakke. En række begivenheder tvang en stor del af befolkningen til at flytte. Snart var malariamyggene de eneste, der var tilbage. Senere blev stedet et yndet udflugtsmål i den varme sommertid. Man opførte en række berømte villaer, der hurtigt blev populære seværdigheder og et fint mål for en dagtur. Man kommer dertil enten i bil, i bus eller ved at tage metroen. Blandt de mest bemærkelsesværdige bygninger er en smukt bemalet kolonnade. En omgivende mur, 230 m lang, er bevaret i den nordlige ende af området, lige som vandbassinet i midten. På den anden side er der en overdækket søjleindgang. Man har gravet her i mere end 400 år, først og fremmest for at skaffe marmor, og man har fundet mere end 900 statuer. De udstilles nu på museer over hele verden. [...]

[...] Jeg skrev engang til dig, at du havde fortjent dit embede, og det havde du i sandhed. Nu anmoder du mig om penge. Nuvel, jeg er en velstillet borger, og jeg kunne give dig dem med det samme, hvis jeg ønskede det. Det ville være til glæde for dig, og for mig ville det ikke gøre nogen forskel. Jeg er ven af velviljen, men ikke af ugideligheden. Jeg er på mit landsted og undgår helst at tænke på byens spektakel. Hvorfor skulle jeg det? Staten indrammer billedet af den kendte verden og det gode liv, der kan leves dér. Men hvis du ville have del i de tanker, som jeg har tænkt i dag, måtte guderne have givet dig en hjerne på størrelse med en rosin. Det ville du ikke ønske dig. Rosiner falder på gulvet og ender med at blive trådt op under en tilfældig sandal. Men din hjerne er stor og moden som en melon. Du må hellere plukke den selv, hellere i dag end i morgen. Jeg er din ven, og jeg tænker, at du vil le. Og det må du gerne. Lev vel!

[...] Størst af alt er skønheden. Den bevæger os til de bedste handlinger. Uden skønheden ville kun nogle få sætte sig i bevægelse, og deres handlinger ville i sandhed tage sig hæslige ud. Tro mod sine grundsætninger bør man derfor kun være, når det er skønne grundsætninger. Den handling, der skriger til verden i sin retfærdighed, er hæslig, og burde idømmes den strengeste straf. Tilbageholdenhed er kun god, når den også er skøn. Mange gange er tilbageholdenheden blot grådighedens slør, og selv ser jeg hellere en grådighed, som er skøn. Du kan måske ikke helt forstå, hvad jeg siger til dig, og jeg er sikkert ikke særlig god til at forklare det. Skønheden er stor, men den er glat som en friskfanget fisk, og lader man den ligge for længe, begynder den også at lugte ilde. Jeg tror, det er en fremstillingsmåde, som de fleste kan forstå. [...]

[...] Jeg modtog dit brev i går, netop som dørhåndtaget gik i stykker. Det er et skrøbeligt hus, og jeg må se af få gjort noget ved det, men Fuscus og Lappius har deres at sørge for. Du spurgte til mit velbefindende, og jeg kan kun opfatte det som en morsomhed; du ved jo, at jeg lever det gode liv hver eneste dag. Og når du antyder, at jeg kniber uden om noget, er jeg nødt til at sige, at du tager fuldkommen fejl. Her i byen findes alt. Selv slaverne er glade. Ingen ville ønske sig en embedsmands liv, hvis de kendte dets kedsommeligheder. Se i stedet på mig med

velvilje. Det er sandt, når jeg siger, at jeg ikke kunne ønske mig noget bedre. Nu skal jeg ud i bjergene med madkurv og vinflaske. Griffel og skrivetavle har jeg også med. Når jeg rammes af et indfald, mens jeg ligger under et skyggefuldt træ, nøler jeg aldrig. Lev vell!

[...] Under det sammenstyrtede palads fandt man ved århundredets begyndelsen en kolossalstatue af en endnu ukendt monark. Selv om den nu er muggen og hensmuldrende, fremstår den stadig som et stærkt udtryk for sin tid. Med tanke på hele denne overvældende arkitektur er det ikke overraskende, at moderne politikere har søgt inspiration i fortidens glørværdighed. Hvis de antikke fragmenter bliver for kedelige, tilbyder byen også en mere underholdende undergrund i form af klippehuler udsmykket som templer. Grotteagtige barer findes i midten af det historiske område, og et sted er en hel spisesal opført i resterne af et amfiteater. Her begyndte folk at ankomme allerede tidligt om morgenen, fortrinsvis mænd. De nederste sæder var for politikere, embedsmænd i uniform og kvindelige præster, mens andre kvinder var henvist til den øverste etage. Kort før legene begyndte, ankom monarken og hans følge, og tilskuerne hyldede deres hersker med klapsalver, vinken og ærbødige tilråb. [...]

[...] Mængden af soldater i imperiet vokser fra dag til dag. Hæren er som et monstrøst legeme, hvis vækst ingen kan standse. Hvis monarken prøvede at hjemsende nogle af soldaterne, ville der blot være flere mennesker uden beskæftigelse. De arbejdsløse soldater ville drive omkring i provinserne og leve af røveri, eller de ville være til rådighed for den første og den bedste usurpator, når blot han ville love at bringe dem tilbage i hæren. Derfor ønsker den kloge monark ikke at mindske antallet af soldater, derimod at øge det. Men den voksende hær kræver også administration, og derfor vokser også mængden af bureaukrater i imperiet. Så længe væksten i hæren og bureaukratiet ikke møder nogen hindring, er alting godt, og alle kan være glade. Der ville først opstå vanskeligheder i det øjeblik, hvor der ikke var nogen tilbage til at dyrke jorden. [...]

[...] Sydøst for det store tempel ligger et paladsagtigt hus. Foran findes en åben plads, der i dag mest er overladt til hundene og kattene, men dengang kunne der ved festlige lejligheder være flere tusind mennesker. Årets mange fester måtte for enhver pris bevares, uanset hvor de måtte stamme fra. Af den statue, der dengang stod midt på pladsen, er kun et fragment bevaret. Nyere forskning har imidlertid påpeget, at statuen måske oprindeligt har været opført som fragment; i hvert fald tyder noget på, at den aldrig blev bygget færdig. Både antikvariske, naturvidenskabelige og filosofiske interesser prægede de rige familier i fortiden. Det store tempel har en usædvanlig facade. Bag templet findes en enorm fod fra en anden statue, og lige ved siden af, hvor væddeløbsbanen begynder, ser man en jovial, lille elefant. Plyndringen af anlægget begyndte tidligt, idet man i stor stil bortførte kunstværker og dekorative bygningsdele til andre steder i imperiet. [...]

[...] Hunden tror, den kan knibe uden om mundkurven. Men sådan er verden ikke. Det er hundens herre, der afgør, hvornår der skal bides. Og hvis hunden vil have sin mad, må den lytte til sin herre og forstå, hvad herren ønsker. Men herren må også udvise mådehold, når han opdrager hunden. Han må vide at give den de rette prygl,

når nødvendigheden byder det. Men den, der ikke kan beherske sig og prygl hunden ihjel, han burde selv have mange prygl. Ingen hund har sorgløse dage, og intet menneske burde ønske sig hundens liv. Dens pels er blodig af bidende insekter, og den finder nydelse i pis og lort. Når den parrer sig på byens offentlige pladser, er den i sandhed et ynkeligt skue, som alle griner af eller sparker til. Hvis jeg var en hund, ville jeg med det samme løbe ud i bjergene og selv sørge for min mad. Hver dag takker jeg guderne for, at jeg ikke blev født som hund. [...]

[...] Nogle fik tungen revet ud og blev derefter brændt levende, mens andre blev halshugget. Atter andre måtte drikke kogende bly eller blev tvunget til at begå selvmord. Nogle få var heldige og kunne nøjes med at blive sendt i eksil, men ofte valgte de at hænge sig. Det er dog ikke noget, der bliver talt meget om i dag. Når folk begynder at vandre, bevæger også tanker sig nye steder hen, og efterhånden ligger det meste hen i glemslen. Gamle monarker efterfølges af nye, og der findes ikke den monark, der ikke på et eller andet tidspunkt har sagt noget, der stadig regnes for ordsprog af mængden. Min ærlige mening er, at der ikke findes nogen sætning, der er af en så ringe kvalitet, at den ikke på et eller andet punkt er nyttig. Herved indlægger monarken sig som oftest fortjeneste ved at udtale ligegyldig hvad, og dette er i meget høj grad en naturlig følge af hensynet til pligten. [...]

[...] Langs den vestlige side af badeanlægget finder vi resterne af det, der engang var forbindelsesvejen til beboelsesområderne i denne del af byen. Ved trapperne kan man se de beskedne rester af et lille, cirkulært tempel. Her havde byens hovedkloak sit afløb, og kloakken er i brug den dag i dag. Man kan stadig se soklen til statuen af sejrsgudinden. Bagved står en prægtig triumfbue, 50 m bred, 20 m dyb og 40 m høj. Den blev opført for at mindes monarkens 5 år på tronen. Indskrifterne priser regentens sejr. Mange steder har en senere monark ladet teksten erstatte af lovprisende tekster om sig selv. Man kan stadig se mejselsporene fra indskrifterne, der oprindeligt var indlagt med metal. Reliefferne skildrer et særlig vellykket felttog. I buen øverst ser vi monarken køre i en firspandstruktet stridsvogn, mens hans lejesoldater trækker af sted med talrige krigsfanger, som de holder i håret. [...]

[...] Du spørger mig, hvad det kan skyldes, at udsendinge ofte er så glade for, at de netop kun er udsendinge og ikke vore medborgere. Bryder de sig ikke om vore skikke? Kan de ikke lide os? Nyder de måske ikke godt af den verden, vi har skabt? Er frie borgere måske ikke sådan nogle, der beskæftiger sig med grammatik, retorik, dialektik, aritmetik, musik, geometri, astronomi og den slags sager? Hos os efterligner den fattige barbarerne, mens den rige barbar efterligner os. Ordrige møder de op, tavse som verdensrummet går de atter bort. Du har været så god at tegne mig et solur og et vandur; dit blik er dog rettet ned mod den dumme jord. Den, der bekoster cirkusforestillingen, har kun yderst sjældent råd, men må gøre det alligevel, og han har i sidste ende også fordel af det. Folkets kærlighed kan vindes, men man må kende den rette tid og det rette sted, og man må også have kendskab til våbenbrug, eller man må i det mindste kende nogen, der har det. Der var engang en kendt og populær politiker, der glemte alt om dette og overfødrede mængden. Med hustru og børn blev han efter sigende indespærret i en tør cisterne, og dér døde de alle af kulde, undtagen en datter, der senere fødte fire drager til verden. To blev set, mens de fløj i skyerne fra vest til øst og styrtede sig i havet, og to, som kun havde ét

hoved tilsammen, blev bragt bort. Der var også hyppigt jordskælv, og der skete så meget unævneligt, at selv voldsmænd blev røde i hovedet. Folk døde, og teaterludere besøgte de syge. Hæng nu selv dit liv på håbets slagtekrog. Jeg sender dig her nogle nye og ukendte brødkorn; dem skal du have, fordi du er så smuk. Et åndepust drejer verden hér, hvor jeg skriver, og nu smykkes jorden af rosernes flor. Lev vel blandt dine slægtninge!

[...] Statens love er statens love. Stemmer tælles; de vejes ikke. Om vor slappe tids målestok vil jeg ikke sige meget. En monark søgte engang at nå frem til byens indbyggertal ud fra vægten af indsamlet spindelvæv. Enhver anlægger sin rettesnor alt efter formålet, og den, der ønsker sig fremgang her i verden, lytter snarere til den vågne mængdes endeløse ævl end til de latterlige lærde og den åndelige dovenskab, der følger af embedernes evindelige borgerkrig. Enhver tosses dyb vokser hurtigt, og intet kan slukke tåens glæde; stik den gerne ned i sorgens kloak. Kryb spejler sig helst i løver, og jordens bedste drager er efterhånden bange om natten, hvor mange skygger kaster lys. Er der måske forskel på en flod og en kloak? Alligevel gør den ene gigant den anden troværdig; man ser deres grænseløse legemer på strandene mellem jorden og skyerne, hvor ingen sværm af vilde bier ville kunne tilføje noget som helst. Maven er en sol i sumpen, som selv giganter må opgive at overskride. Alle andre steder er maven en endeløs mark, hvor alle siger du til hinanden. Hos os er kornforsyningen utæmmelig. Alle bliver fede. Vi spiser bjerge af brød, og skuespillene er uden ende, mens røven sidder på en medbragt pude, mere kolossal end nogen elefant, fra Indiens lande til det yderste Thule. Tankens løb ombøjes af brødmassen. Med suk og klage blæses livet op i et særligt organ, og hvem kan tøjle pesten, når den kommer, og hvorfor virker verdens gang alligevel så skyggeagtig? Solen er altid tilbage i spejlet, der spises af maverne. Øjet tosser rundt med krybet i tomheden, indstøbt i forvirrede dunster fra glædens klæge kældre, mens sjælens sorte strimler falder på det spejlblanke hav. [...]

[...] Den største søjle er også det nyeste af monumenterne. Ved siden af selve søjlen mindes med en bronzeindskrift en af sponsorerne bag brolægningen af torvet. Under hele det mægtige anlæg findes tillige en lang tunnel, som måske har været en hemmelig vej til andre dele af området. Man kan stadig se resterne af stuk i loftet og dele af det oprindelige mosaikgulv for enden af tunnelen. Mod syd findes et mindre badeanlæg, og der er også tydelige rester af et palads. Rummet med mønster i gulvet var den indre gård, bag den en spisesal, og i rummet til højre kunne de spisende trække sig tilbage for at holde en pause fra måltidet. Der fandtes endvidere et stadion, antagelig for monarkens private lege. Meget er dog gået tabt, men man kan se banen, der nok mest er blevet anvendt til hestevæddeløb, og der er også rester af sæderne i den sydlige ende. [...]

[...] Ingen usurpator er drevet af ideologiske motiver. Ingen nærer nogen forestilling om grundlæggende forandring af den eksisterende verden. Den, der søger at tilrane sig regeringsmagten, er blot opfyldt af ønsket om selv at herske som monark over den kendte virkelighed og således triumfere over døden ved at hævde sit navn for eftertiden. Blandt helt almindelige mennesker findes dog nogle, der ikke kan dele denne ambition. Deres gravskrift lyder: "Non fui, fui, non sum, non curo", hvilket kan oversættes til: "Jeg var ikke, jeg var, jeg er ikke — jeg er ligeglad." Disse

mennesker er af den opfattelse, at det er lige så nytteløst at bekymre sig om tilstanden efter døden som om tilstanden før livet. Ud fra en sådan tankegang kan man ikke hævde, at ikke-eksistens er et onde, da mennesket efter døden går i opløsning og derfor ikke er i stand til at opleve angst. Konklusionen er, at der ikke er noget at være bange for. Og de lidelser, der altid følger med livet, gør man klogest i at tage så roligt som muligt. [...]

[...] Monarkens efterfølgere udførte omfattende ændringer af sportsanlægget. Da et tempel blev ødelagt af en brand, tilføjede man et amfiteater, der senere blev moderniseret. Endnu senere blev sten og marmor anvendt til opførelsen af beboelseshuse. Den virkelige attraktion findes imidlertid på midten af pladsen flere meter under jorden. Dette område er mange hundrede år ældre. Man ved ikke, hvilke guder disse bygninger — en trekantet, tre firkantede og tolv runde — var indviet til, så normalt kaldes de blot henholdsvis bygning A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L, M, N, O og P. Nogle af ruinerne, der bebos af byens mange vilde katte, kan ses oppe fra torvet, hvor der findes en mindre bygning med originale relieffer i facaden og et fragment af en sarkofag. I den ene side fører en søjlegang bort fra det historiske område. Før man træder ind, krydser man den del af torvet, der blev benyttet af monarkerne som henrettelsesplads. [...]

[...] Send da solen dine indvolde; lev i glæde, inden andre gør det. I jorden findes kun korn og kryb — og så mange kældre, vi ellers kan nå at bygge. Ja, så er dét klaret. Und nu dig selv lidt ro. Det skulle vel ikke være så svært, når filosofferne er forvist fra byen. Af visse solemærker forudser man dog, at hjernen slides hurtigt, når den går på omgang. Afvis frem for alt folk, der kommer på visit før solopgang; de har end ikke nyhedens interesse. Men nok om det! Hvad andet nyt? Ja, hvad? Ikke noget, for ellers ville jeg skrive det, da der er plads på papiret. Jeg vil dog tilføje noget, som i rette øjeblik faldt mig ind angående dine og mine meddelelser: Bring aldrig det budskab, som andre ønsker, men lad det blive mellem os. Jeg læser kun dét for ganske få, som jeg har skrevet for alle. Nu ved du, hvad jeg har bestilt i det sidste stykke tid; men jeg ved ikke, hvad der egentlig var mit ønske med, at du skulle erfare det. Måske vil du til gengæld en dag i statens navn lade mig vide, at hvad man blot har sagt til sin ven, det er ikke længere skjult for nogen. Lev vel!